

“ДОБРИ ПРАКТИКИ” В ОБРАЗОВАНИЕТО

Иван П. Иванов

„GOOD PRACTICES” IN EDUCATION

Ivan P. Ivanov

ABSTRACT: Examine the category of 'good practice' - nature, criteria, advantages and disadvantages of the approach, used in innovation management.

Research financed from Research project on SHU № RD-05-291/15.03.2012.

KEYWORDS: Good Practice, Best Practice, Good teaching practice, Best Practices In Education

ПРОУЧВАНЕ НА ПЕДАГОГИЧЕСКАТА ПРАКТИКА. Проучването на педагогическия опит на учителите е извънредно важно, тъй като той се съпоставя с теоретичните схващания и в противоречието им се търси проблемната област, която насочва и изследователската, и практическата дейност. Еднакво рисковано е и да се надценяват, и да се пренебрегват литературата или практиката като източници на информация. Те просто трябва да се съчетават.

ТЕРМИНОЛОГИЯ НА ИНОВАЦИИТЕ. Употребяват се редица понятия:

„Педагогическа иновация” - педагогическо нововъведение на технологично или на техническо равнище. Очевидно това е свързано с умението и компетентността на учителя и като изследовател на собствени иновационни практики да ги основава успешно на водещи научно-теоретични постановки и същевременно без затруднение, т.е. майсторски да ги аргументира като ефективни. [4]

Иновационният процес от своя страна е съвкупност от процедури и средства, с помощта на които педагогическото откритие или идея стават образователно (социално) нововъведение. [14]

„Челен педагогически опит”. Това е нов, по-ефективен опит по определени показатели, в сравнение с общоизвестния. [2] Тази подобрена ефективност е за сметка най-вече на усъвършенстването на съществуващите средства и на оптимална организация на педагогическия процес. [12]

„Добри практики”. Това е термин от стратегическия мениджмънт. По определението в Уикипедия, „добра практика” е техника, метод, процес, дейност, стимул, които общоприетото мнение счита за по-ефективни да постигнат определен резултат, отколкото всяка друга техника, метод, процес и т.н., когато се прилагат при определени обстоятелства.

Идеята е, че желаните резултати могат да бъдат достигнати с по-малко проблеми и непредвидени усложнения.

Добрите практики могат да бъдат определени като най-ефикасни (най-малко усилия) и ефективни (най-добър резултат) начини на изпълнение на задача, въз основа на възпроизводими процедури, които са се доказали във времето за голям брой хора.

Добрите практики се прилагат само за определени условия или обстоятелства и могат да бъдат изменени или адаптирани за сходни обстоятелства. Освен това добрите практики могат да се развиват, за да станат по-добри.

Някои започнаха да използват термина "добри практики" за нещо, което всъщност е просто "правило", "добри идеи".[11]

Според М. Стефанова, употребата на практики в множествено число отразява както динамиката на една или друга практика, така най-вече нейният кумулативен (но не непременно възпроизвеждащ) характер.

Характеристиката „добра“ (практика) се свързва с успешност, резултатност, продуктивност, качество, ефикасност, ефективност на постиженията на учителя съобразно образователните стандарти.

Следователно добра педагогическа практика означава по-кратко-траен или по-дълготраен период в професионалното развитие на учителя на майсторски изпълнявани от него задачи. Това са типични за професията задачи, чието решаване се опира на безпроблемно прилагане на известни, модерни и ефективни научно-теоретични постановки. [4]

„**Добри и най-добри практики**“. Терминът "добри практики" (Good Practice) предполага, че може да излезе нещо по-добро. Терминът "най-добри практики" (Best Practice) е отражение на окончателност и универсалност. "Най-добра практика" означава, че има окончателен отговор на спорния въпрос. Въпросът е затворен и разрешен.

КРИТЕРИИ ЗА ДОБРИ ПРАКТИКИ. За да се разглежда като добра практика, тя трябва да отговарят на редица критерии.

1. Законност - спазване на законите и наредбите, регламентиращи съответната сфера.

2. Резултативност - практиката трябва да води до подобряване или поне не влошаване на ситуацията; да носи полза за организацията.

3. Иновативност – да дава нови или различни решения за съществуващите проблеми. Решенията могат да бъдат напълно нови или да са прехвърляне от друг контекст.

4. Репликативност - повторяема, възпроизвеждаща се, с мултиплициращ ефект, да е преносима в други области.

5. Устойчивост - да продължи и в бъдеще, да не е еднократно събитие.

6. Икономическа реалистичност - резултатите (цена) да са поносими от организацията.

7. Ефективност - задоволително съотношение разходи-ползи.

8. Високо качество.

9. Възможности за контрол и оценка.

10. Съответствие на тенденциите на общественото развитие, на социалната поръчка.

11. Актуалност и перспективност.

НИВА НА КРИТЕРИИТЕ. В литературата се говори за две нива на критериите:

Основни - прилагат се за всички етапи, взаимно зависими са, а в някои случаи могат и да се противопоставят (например, високостепенност и ефективност).

Оперативни - описват как основните критерии следва да се прилагат към конкретни дейности. [13]

ДЕФИНИЦИИ ЗА „НАЙ-ДОБРА ПРАКТИКА“. Терминът "най-добра практика" е широко използван. Въпреки това, съществуват различни дефиниции, концептуализации и приложения на термина.

„Най-добра практика“ е техника, метод, процес, дейност, които последователно показва резултати, превъзхождащи тези, постигнати с други средства и се използва като база за сравнение. [6;11]

Най-добрата практика се използва за описание на стандартен начин за правене на нещата, така че другите организации да могат да го използват.

Терминът "добри практики" описва това, което работи в определена ситуация или среда.

Най-добра практика е техника или методология, която надеждно може да доведе до желания резултат.

Набор от идеи, които представляват най-ефективно или разумно насоката на действие.

Най-добрата практика е превъзходен метод или иновационна практика, която допринася за подобряване на работата на една организация и обикновено се признава като "най-доброто" от други организации при проверки. Това предполага натрупване и прилагане на знания за това, което се работи и не работи в различни ситуации и контексти, включително извлечените поуки и продължаването на процеса на обучение, обратна връзка, размисъл и анализ (какво работи, как и защо).

Метод за активно сравнение на състоянието на организацията с подобни процеси в организациите, признати за най-добри в бранша.

Сравнението може да бъде чрез анализ на конкурентните процеси или системи, или чрез бенчмаркинг.

НАЙ-ДОБРА ПРАКТИКА В ОБРАЗОВАНИЕТО. В областта на образованието, „най-добрите практики“ имат няколко значения:

- за идентифициране на образцови методологии и стратегии,
- ефективни образователни и клинични процеси,
- желани ученически и клиентски резултати,
- индикатор за качеството на образователната програма,
- индикатор за ефективност на програмата за подготовка на учители,
- критерий за технологичния напредък,
- образцови стратегии услуги и иновативни програми. [9]

ДРУГИ ПОНЯТИЯ. Различни близки термини се използват много често и взаимозаменяемо, въпреки очевидните нюанси: „Перспективна практика“; „Образцова практика“; „Основана на доказателства практика“ - при които са документирани резултати и способността им да се възпроизвеждат; „Основана на научноизследователска дейност практика“ или „Научно обоснована практика“. [9]

КЛЮЧОВИ СЪПКИ ПРИ ИДЕНТИФИЦИРАНЕ НА ДОБРИ ПРАКТИКИ. Сочат се шест стъпки: (1). Определяне на изискванията на потребителите. (2). Откриване на добри практики (3). Документиране (4). Валидиране (5). Разпространение и приложение (6). Разработване на поддържащата

инфраструктура (човешка, техническа и др.)

КРИТЕРИИ ЗА НАЙ-ДОБРА ПРАКТИКА. Тези критерии са възлови, тъй като от тях зависи всичко останало. В теорията и практиката липсва еднородност.

ПОДХОД „SMART“. Използва се абривиатурата SMART. Най-добрите практики трябва да са: Специфични (Specific); Измерими (Measurable); Достъпни, постижими (Available, Achievable); Релевантни (Relevant); Своевременни (Timely).

УНИВЕРСАЛНИ КРИТЕРИИ. М. Peters и Т. Heron чрез оперативното си определение дават пет критерия:

1. Надеждна теоретична основа. Практиката трябва да се основава на сигурна теория – да е дедуктивна, да дава възможност за систематизиране на изводи, акумулиране на хипотези, правене на прогнози даване на обяснения. Тя трябва да е:

- Синтактически коректна – да е логична и постулатите ѝ да съответстват на данните, които характеризират.
- Семантически коректна – може да бъде проверена емпирично и тази проверка може да бъде по-убедително обяснена, отколкото от друга теория.
- Пестелива – да дава прости, логически обяснения.

2. Методологическа цялостност. Изисква промените в мисленето и поведението на хората да се изменя в предсказуемо направление, когато се приложи практиката и тези изменения да се прекратят, когато се премахне практиката. Тя трябва да дава възможност всяко лице с достатъчна подготовка да я възпроизведе.

3. Консенсус с литературата. Практиката трябва да има опора в литературата, която отразява състоянието на областта.

4. Постигане на желаните резултати. Нарича се „критерий за изходна функционалност“. Свързан с критериите за качество в образованието.

5. Социална валидност. Оценка на приемливост или жизнеспособност на вмешателствата. [9]

КРИТЕРИИ ЗА ДОБРИ ПРАКТИКИ В ОБРАЗОВАНИЕТО. Според G.Whitehurst, това са девет критерия [5]:

1. Ясна обща насоченост. Ясно формулирани и разбирани общи цели, фундамент е убеждението, че всички ученици могат да учат и да подобрят резултатите си. Ясни доказателства в подкрепа на това убеждение.

2. Високи стандарти и очаквания. Персоналът помага на всеки ученик да постигне държавните и местни стандарти. Всички ученици са ангажирани; ясни и последователни очаквания към тях и изменени и диференцирани условия за обучение.

3. Силно лидерство. Училищното ръководство се фокусира върху подобряване на знанията, уменията и мотивацията на хората в организацията и създаването на обща култура на високите очаквания, базирани на използването на знания и умения за подобряване на работата на всички ученици.

4. Поддръжка, индивидуализация и релевантност на обучението.

5. Въвличане на родителите и общността. Родителите и членовете на общността подпомагат училищната общност, всички работят заедно, за актив-

но решаване на проблемите и създаване на печеливши решения.

6. Мониторинг, отчетност и оценка. Обучението и възпитанието непрекъснато се коригират въз основа на данните, събрани чрез различни валидни и надеждни методи, които показват напредъка и нуждите на учениците. Резултатите от оценката се тълкуват и прилагат по подходящ начин, за да се подобри индивидуалните постижения на учениците и учебната програма.

7. Курикулум и преподаване. Учебни планове и програми, насочени към подобряване на работата на всички ученици. Научно обосновани стратегии на преподаване и учене.

8. Професионално развитие. Продължаващо професионално развитие в съответствие с общата насоченост на училището.

9. Време и структура. Училищата са структурирани така, че да се максимизира използването на времето и да е пълноценен животът на ученици, учители и служители. Програмата се простира отвъд традиционния учебен ден и година, както и извън сградата на училището. Програмата се основава на ресурсите на цялата общност.

КРИТЕРИИ ЗА НАЙ-ДОБРИТЕ ПРАКТИКИ В ОБРАЗОВАНИЕТО. Според M.Nichols, най-добрите практики в образованието отговарят в различна степен на шест критерии (в комплекс) [8]:

- Индивидуализация - адаптивност към нуждите от учене на учениците.
- Смислена интерактивност - предоставяне на възможности за учениците да приложат това, което са научили.
- Споделен опит - даване възможност на учениците да се учат един от друг.
- Гъвкав и ясен учебен дизайн - изготвяне на целия курс с оглед максимизиране на ученическите очаквания.
- Авторефлексия на обучаемия - насърчаване на учениците да се ангажират с курса и да анализират своя напредък.
- Качествена информация - осигуряване на учебно съдържание, което е специално проектирано, за да се улесни разбирането.

СЕДЕМ ПРИНЦИПА ЗА ДОБРА ПРАКТИКА. Според J. Codde:

1. Интензивни контакти ученик–училище. Училището помага на учениците да работят и в трудни за тях моменти.

2. Сътрудничество между учениците. Работи се екипно. Насоката е сътрудничество и социалност, а не конкуренция и изолация.

3. Активно обучение. Учениците трябва да говорят за това, което учат, да пишат за него, за своите преживявания и да го прилагат в тяхното ежедневие.

4. Бърза обратна връзка. Учениците се нуждаят от подходяща обратна информация.

5. Добро разпределение на времето. В училището управлението на времето е ефективно.

6. Високи очаквания. Високите очаквания са важни за всички ученици.

7. Зачитане на индивидуалността. Учениците имат различни стилове на учене и познание и са от различна културна среда. [7]

КРИТЕРИИ ЗА НАЙ-ДОБРИТЕ ПРАКТИКИ В ПРОФЕСИОНАЛНОТО ОБРАЗОВАНИЕ. Седемте принципа са предназначени за професионалното обучение. [10]

1. Фокус върху ученическите резултати. Максимизиране на резултатите, така че всички ученици да реализират своя потенциал за учене.

2. Оригиналеност и специфика. Насоченост към непосредствените проблеми и предизвикателства на ученето и преподаването „тук и сега“.

3. Научна основа. Прилагане на резултатите от научните изследвания в процеса на вземане на решения. Информираност за най-добрите налични изследвания за ефективно преподаване и учене.

4. Сътрудничество, рефлексия и обратна връзка. Удовлетворяване на индивидуалните нужди, сътрудничество за решаване на проблемите.

5. Доказателства, измерване на въздействието. Данни от различни източници за определяне на съдържанието и мониторинг на въздействието.

6. Интегриране в културата на региона. Непрекъснатост, дългосрочност и устойчивост.

7. Индивидуална и колективна отговорност на всички нива на системата. Индивидуална и колективна отговорност. Повишаване на капацитета на системата като цяло.

КРИТИКА. Дали най-добрата практика е действително най-добрата? Оспорва се възможността да има една препоръчителна практика, която е най-добра във всички случаи. Използва се понятието "контекстуална практика", в която се отчитат вариациите в зависимост от контекста.

- Методологията „Най-добра практика“ е като всеки полезен инструмент за управление - трябва да се използва внимателно и мъдро, във връзка с други инструменти за управление, а не в изолация. Трансферът на добри идеи и подходи трябва да бъдат старателно тествани, включително дали се вписват в организационната култура.
- Най-често се сочат четири недостатъци, свързани с „най-добрата практика“.
 1. Много често се създава стаден ефект (Bandwagon effect). Хората следват сякаш модата.
 2. Учителите, които прилагат най-добрата практика може да не постигнат успехи поради промяна на методологията, неефективна работа или други обстоятелства.
 3. Предписанията на най-добрата практика не може да са най-доброто за всички от конкретната целева група.
 4. Най-добрата практика означава достигане до апогей, до универсално признание, което обикновено е заблуда. [9]

ПРЕПЯТСТВИЯ ПРЕД РАЗПРОСТРАНЕНИЕТО НА ДОБРИТЕ ПРАКТИКИ. Организациите трябва да бъдат внимателни с използването на идеи, заимствани от друга организация. Има много фактори, които определят успеха. Организационната култура и климат (неписаните правила и ритуали) често имат голямо влияние.

- Понякога, в ентузиазма си спрямо най-добрите практики, се правят неверни предположения и „не виждат гората от дърветата“.

- Най-добра практика има тенденция да се разпространява, след като нейният успех е доказан. Въпреки това, често най-добри практики може бавно да се разпространяват, дори в рамките на една организация. Според Американския център за производителността и качеството, трите основни пречки за приемането на най-добра практика са липсата на знания за най-добрите съвременни практики, липса на мотивация да се направят промени и липсата на знания и умения, необходими за го направят.

СЪПРОТИВЛЕНИЯ НА ИЗМЕНЕНИЯТА. Основен психологически механизъм, аргументацията за който А.И.Пригожин формулира като стереотипни вариации на тема "Да, но...":

- *"Ние вече го имаме"*. В случаите на сходна иновация. Много често има частично основание и затова изисква доказване на значимостта на сходствата и различията.
- *"Това у нас няма да се получи"*. Привеждат се „обективни“ аргументи за невъзможност.
- *"Това няма да реши главните ни проблеми"*. Възражение от „радикални“ позиции.
- *"Това изисква доработка"*. Такава изисква всяка иновация. Няма свършени неща.
- *"Тук не всичко е равноценно"*. Отричат се някои детайли, но това променя целия ефект.
- *"Има и други предложения"*. Принципно се търси алтернатива на всяка цена. [14]

ОТНОШЕНИЕ НА УЧИТЕЛИТЕ КЪМ ИНОВАЦИИТЕ. В психологията има класификация на хората на Роджърс, а има и изследване на учители на К.Ангеловски [14]:

1. *Новатори* (6,6%) – винаги открити към новото.
2. *Ранни реализатори* (14,7%) – следват след новаторите, разумни; често са лидери.
3. *Предварително болшинство* (30%) – не са лидери, следват първите, но са преди масата.
4. *Късно болшинство* (17,7%) – скептицизъм, следват другите.
5. *Колебаещи се* (31%) - насока към традиционни ценности; консервативни; пречка за другите.

Очевидна е спецификата – сред учителите се срещат по-често двата крайни типа – възторжени иноватори и консерватори, което е основание за конфликти и сблъсъци в значително по-висока степен по повод на педагогическите иновации.

БИБЛИОГРАФИЯ

1. Bizhkov, G. Methodology and methods of pedagogical research. - Sofia., 1995.
2. Zhuravlev, V.I. The relationship of pedagogy and practice. - Moskva, 1984.
3. Methodological and theoretical problems in the study and use of advanced pedagogical experience. - Moskva, 1978.

4. Stefanova, M. Description of good teaching practice. i - Continuing Education. // www.diuu.bg, 2009, № 18.
5. Best Practices In Education
<http://ctserc.org/s/index.php?option=com_content&view=section&id=8&Itemid=28>
6. Cambridge Advanced Learner's Dictionary & Thesaurus.
7. Codde J.R. Applying The Seven Principles For Good Practice In Undergraduate Education. < <https://www.msu.edu/user/coddejos/seven.htm>>
8. Nichols, M. Principles of Best Practice for 21st Century Education. // Educational Technology & Society 5(2) 2002
<http://www.ifets.info/journals/5_2/discuss_summary_april2002.html>
9. Peters, M.T., T.E. Heron. When the best is not good enough: An examination of best practice. // Journal of Special Education, Winter93, Vol. 26, Issue 4.
10. Professional Learning in Effective Schools The Seven Principles of Highly Effective Professional Learning. Melbourne, July 2005, Also published on
<<http://www.sofweb.vic.edu.au/blueprint/fs5/default.asp>>
11. wikipedia
12. www.ohansk-mmcit.narod.ru/4/46/peredov_ped_opit.htm
13. www.unescap.org/DRPAD/VC/conference/criteria.htm
14. www.eidos.ru/journal/2007/0705-4.htm
15. Zaborowski, Z. Wstep do metodologii badania pedagogicznych. W., 1973.
16. Zaczynski, W. Praca badawcza nauczyciela. W., 1969.

АДРЕС ЗА КОРЕСПОНДЕНЦИЯ:

проф. д-р Иван Петков Иванов
ШУ „Еп. Константин Преславски“
ivanov1@gbg.bg